

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КОСТРИЦЬКИЙ ВІТАЛІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.415(477)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПІДКУПУ ВИБОРЦЯ АБО УЧАСНИКА РЕФЕРЕНДУМУ

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луганському державному університеті внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, МВС України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Письменський Євген Олександрович,

Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Блага Алла Борисівна,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу

кандидат юридичних наук, доцент

Пономаренко Юрій Анатолійович,

Національний університет «Юридична академія імені Ярослава Мудрого», декан заочного факультету № 1

Захист відбудеться 29 листопада 2018 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.884.04 в Одеському державному університеті внутрішніх справ за адресою: вул. Успенська, 1, м. Одеса, 65014.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського державного університету внутрішніх справ за адресою: пров. Сабанський, 4, м. Одеса, 65000.

Автореферат розіслано «26» жовтня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. М. Заєць

Підписано до друку 19.10.2018. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарн. «Times New Roman». Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 0,9.

Наклад 100 прим.

Видавництво ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.
тел. 0487431393; 0949464393; email – 7431393@gmail.com

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Основний Закон нашої держави звертає підвищену увагу на декларування основоположних виборчих і референдумних прав. Так, ст. 38 Конституції України закріплює право громадян брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Відповідні конституційні настанови не вичерпуються наведеною нормою. Законодавець присвятив виборам і референдуму ще шість статей (ст.ст. 69 – 74), виділивши їх в окремий розділ III Конституції з назвою: «Вибори. Референдум». Серед указаних положень одними з ключових для розкриття тематики цього дисертаційного дослідження є приписи ст. 71, згідно з якими вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. У зазначеній статті також гарантується виборцям вільне волевиявлення.

Вибори та референдум є не просто формальними інструментами легітимізації держаної влади чи окремих владних рішень, а засобами вираження справжньої волі народу. На жаль, як показує досвід України, зазначені форми прямого народовладдя досі залишаються недосконалими як в плані законодавчої регламентації, так і з огляду на практичну реалізацію. Така ситуація зумовлює динаміку розвитку різних галузей вітчизняного законодавства, з-поміж яких не є винятком і царина кримінально-правового захисту. Так, згідно із Законом України № 1703 від 14.10.2014 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення виборчих прав громадян» у новій редакції викладено ст. 160 КК України, яка до внесення відповідних змін передбачала відповідальність за порушення законодавства про референдум. Нині ця норма передбачає кримінальну відповідальність за підкуп виборця чи учасника референдуму, що дозволяє констатувати внесення не просто редакційних змін, а повну заміну іншою за змістом правовою нормою. Ця обставина: зумовлює необхідність перегляду й уточнення окремих ознак складу злочину, передбаченого ст. 160 КК України, а також переосмислення встановленого нею покарання; вимагає пошуку відповіді на питання, чи є оптимальним такий підхід до вдосконалення кримінального законодавства, що має на меті забезпечити протидію підкупу виборця, учасника референдуму.

Вітчизняна доктрина завжди актуалізувала вивчення проблем кримінальної відповідальності за порушення виборчих і референдумних прав громадян. Свій внесок до цього наукового доробку зробили такі українські науковці, як П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, С.Я. Лихова, М.В. Мазур, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, В.П. Тихий, М.І. Хавронюк та інші. Не зменшуючи теоретичної та практичної значущості проведених досліджень з цієї теми, слід зауважити, що істотне оновлення у жовтні 2014 р. відповідної кримінально-правової заборони вимагає проведення нових фахових досліджень у зазначеній сфері. У межах цього дослідження

потребують висвітлення дискусійні аспекти кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 160 КК України (зміст неправомірної вигоди, доцільність виокремлення пропозиції, обіцянки (їхнього прийняття) та надання (одержання) неправомірної вигоди, визначення спеціальних ознак суб'єкта злочинів, передбачених ст. 160 КК України, запровадження спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності за підкуп виборця, учасника референдуму тощо).

Викладене зумовлює актуальність і доцільність теоретичного розроблення проблем кримінально-правової характеристики підкупу виборця чи учасника референдуму, засвідчує їхню затребуваність правозастосовною діяльністю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка на 2018 р., відповідно до: Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18.03.2004 р. № 1629-IV; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 рр., схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015; Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук НАН України на 2014 – 2018 рр. (3.4.2.2, 3.4.2.6), затверджених постановою Президії НАН України від 20 грудня 2013 р. № 179; Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015 – 2019 рр., затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275 (2.1).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розкриття кримінально-правової характеристики підкупу виборця або учасника референдуму та формулювання на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України.

Мета дослідження конкретизується у його *завданнях*:

- з'ясувати підстави криміналізації підкупу виборця, учасника референдуму та врахування принципів криміналізації при встановленні кримінальної відповідальності за цей злочин;
- проаналізувати особливості кримінально-правового забезпечення протидії підкупу виборця, учасника референдуму в зарубіжних країнах;
- висвітлити об'єктивні ознаки складів злочину, передбаченого ст. 160 КК України;
- розглянути суб'єктивні ознаки складів злочину, передбаченого ст. 160 КК України;
- з'ясувати зміст кваліфікуючих ознак підкупу виборця, учасника референдуму;

– визначити систему кримінально-правових наслідків вчинення злочину, передбаченого ст. 160 КК України;

– виявити вади у кримінально-правовій охороні порядку реалізації громадянськими права голосу на виборах або референдумі, запропонувати загальні підходи та надати конкретні пропозиції щодо їхнього усунення.

Об'єктом дослідження є відносини, які складаються у процесі кримінально-правової охорони вільної реалізації особою свого виборчого права або права голосу на референдумі.

Предмет дослідження – кримінально-правова характеристика підкупу виборця або учасника референдуму.

Методи дослідження обрано з урахуванням мети та завдань дослідження, його об'єкту та предмету. Методологічну основу дослідження складають положення сучасної теорії наукового пізнання соціальних та правових явищ, що охоплює комплекс загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних наукових методів, зокрема: *діалектичний* – дав змогу здійснювати дослідження кримінально-правової характеристики підкупу виборця або учасника референдуму через призму філософських категорій – явище і суть, зміст та форму, структуру і елементи, окреме та загальне, ціле і частку тощо (усі розділи); *історико-правовий* – при вивченні вітчизняних кримінально-правових норм про відповідальність за діяння, які мають ознаки підкупу виборця чи учасника референдуму, які передували чинній редакції ст. 160 КК України (підрозділ 1.1, підрозділи 2.1, 2.2); *порівняльно-правовий* – для зіставлення КК України із кримінальним законодавством зарубіжних країн у частині відповідальності за підкуп виборця чи учасника референдуму (підрозділ 1.2); метод *узагальнення* – для формулювання (на підставі висловлених у юридичній літературі підходів) авторських пропозицій щодо змісту ознак складів злочину, описаного у ст. 160 КК України, та можливих способів її удосконалення (всі розділи); метод *системно-структурного аналізу* – дав можливість визначити місце підкупу виборця або учасника референдуму в системі злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, і кримінального законодавства загалом, показати взаємозв'язок і взаємообумовленість досліджуваної кримінально-правової заборони з іншими кримінально-правовими поняттями і категоріями (підрозділ 1.1, підрозділи 2.1 – 2.4); *логіко-семантичний* – дав змогу провести поглиблене вивчення понятійного апарату, використаного при встановленні досліджуваних кримінально-правових заборон (розділ 2); *догматичний* – сприяв з'ясуванню способів удосконалення кримінально-правових норми щодо підкупу виборця чи учасника референдуму (розділи 2, 3); метод *моделювання* – використано при розробленні проекту авторської редакції ст. 160 КК України (розділи 2, 3, висновки); *статистичний* – при дослідженні матеріалів правозастосовної практики, звітів про злочинність і узагальнень судової практики (розділи 2, 3).

Нормативною основою дослідження є Конституція України, акти чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства, інші нормативно-правові акти України, кримінальне законодавство зарубіжних країн.

Теоретичну основу дисертації склали наукові праці із загальної теорії права, кримінального права, криминології та інших галузей права, а також енциклопедичні та довідкові видання.

Емпіричну базу дослідження становлять: 1) вироки судів першої інстанції за ознаками злочинів, передбачених ст.ст. 157 та 160 КК України; 2) статистичні дані Державної судової адміністрації України щодо кількості осіб, засуджених за вказані злочини.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні системним і комплексним кримінально-правовим дослідженням підкупу виборця, учасника референдуму, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 160 КК України (у редакції Закону від 2014 р.). До найбільш важливих положень, які, на думку дисертанта, відображають наукову новизну дисертаційної роботи, слід віднести такі:

уперше:

1) доведено обґрунтованість криміналізації підкупу виборця, учасника референдуму, встановлено її своєчасність, а також відповідність виробленим кримінально-правовою доктриною принципам криміналізації (за винятком принципів безпробільності і ненадмірності кримінально-правової заборони; визначеності та єдності термінології; домірності санкції та економії репресії);

2) виявлено вади окремих формулювань положень ст. 160 КК України в частині визначення підстав кримінальної відповідальності за підкуп виборця чи учасника референдуму, сформульовано деякі загальні підходи та конкретні пропозиції щодо їхнього усунення (відображені у висновках);

3) оскільки діяння, передбачені у ч. 3 ст. 160 КК України, повністю охоплюються приписами частини другої цієї статті – діяннями у формі надання виборцям неправомірної вигоди, запропоновано виключити ч. 3 із тексту ст. 160 КК України;

4) розроблено теоретичну модель уточнених санкцій трьох частин ст. 160 КК України з урахуванням правил конструювання кримінально-правових санкцій; на підставі проведеного аналізу запропоновано скорегувати строки покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі, а також визначити штраф та громадські роботи як альтернативні основні покарання;

5) доведено необхідність встановлення спеціальної підстави звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 160 КК України, як заохочувального заходу кримінально-правового впливу з метою стимулювання позитивної посткримінальної поведінки в разі прийняття пропозиції або одержання неправомірної вигоди виборцем, учасником референдуму. Зазначений захід підлягатиме застосуванню у разі

добровільного повідомлення про підкуп до притягнення його до кримінальної відповідальності та активного сприяння розкриттю злочину;

удосконалено:

б) визначення родового об'єкту злочину, передбаченого ст. 160 КК України, яким є окремі конституційні права і свободи людини і громадянина;

7) розуміння специфіки умисної форми вини при підкупі виборця, учасника референдуму;

8) наукові підходи щодо включення до тексту кримінально-правових норм переліків окремих діянь, які можуть утворювати об'єктивну сторону злочину, та підходи щодо визначення вичерпності або невичерпності такого переліку, у результаті чого визначено, що перелік діянь у ч.ч. 1 і 2 ст. 160 КК України є вичерпним та покликаний зорієнтувати правозастосування на коректне використання приписів, які ці переліки конкретизують;

дістали подальшого розвитку:

9) основні теоретичні підходи щодо розуміння видового об'єкту досліджуваного злочину, а також злочинів, передбачених ст.ст. 157, 158, 158¹, 158², 159, 159¹ КК України, як проміжної ланки між родовим і безпосереднім об'єктом злочину, яким визначено виборчі права, що є частиною конституційних прав українських громадян;

10) наукові ідеї в рамках концепції об'єкта злочину як соціальних цінностей взагалі та зокрема – як правових цінностей, тобто соціальних цінностей, урегульованих у нормах права;

11) науковий підхід щодо визначення поняття «неправомірна вигода» як в тексті кримінального закону, так і в інших нормативно-правових актах, що завдяки запропонованим змінам до примітки ст. 160 КК України дозволить виправити різновекторне розуміння цього терміну в законодавстві та уніфікувати правову термінологію в частині законодавчого дефініювання цього поняття;

12) підходи до конструювання кримінально-правових санкцій (на прикладі ст. 160 КК України) у частині забезпечення узгодженості між верхньою межею покарання за вчинення злочину з основним складом та нижньою межею за злочин з кваліфікованим складом.

Практичне значення отриманих результатів. Викладені в дисертації положення і висновки можуть бути використані:

а) у *правотворчості* – при вдосконаленні кримінального законодавства України про відповідальність за злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина;

б) у *правозастосовній діяльності* – при вирішенні питань, пов'язаних із кваліфікацією діянь, відповідальність за вчинення яких передбачена ст. 160 КК України, застосуванням заходів кримінально-правового впливу за підкуп виборця чи учасника референдуму (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність Апеляційного суду Луганської області від 26 червня 2018 р.; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність Головного управління Національної поліції в Луганській області від 27 червня 2018 р.);

в) у науково-дослідній роботі – під час подальшого дослідження питань кримінальної відповідальності за підкуп виборця або учасника референдуму зокрема та за злочини проти основних конституційних прав і свобод загалом;

г) у навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників, а також у процесі викладання таких дисциплін, як: «Кримінальне право», «Кримінологія», «Криміналістика», «Кримінальне процесуальне право» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля від 26 червня 2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем особисто і є самостійним дослідженням. У працях, написаних у співавторстві, власні теоретичні розробки дисертанта становлять обсяг, визначений у списку опублікованих праць за темою дисертації. Наукові ідеї, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувались.

Апробація матеріалів дисертації. Дисертація рецензувалася й обговорювалася на засіданні кафедри кримінально-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися під час таких наукових заходів: Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правова реформа та забезпечення демократизаційних процесів і національної безпеки в Україні» (12 – 13 грудня 2014 р., м. Одеса); Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів, студентів, молодих науковців з нагоди 25-річчя юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля «Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку права в Україні» (18 – 19 травня 2017 р., м. Северодонецьк); Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті М.Й. Курочки «Актуальні питання кримінального права, процесу та криміналістики, удосконалення діяльності судової і правоохоронної систем» (19 травня 2017 р., м. Северодонецьк); Загальнонаціонального юридичного форуму «Доступ до правосуддя у контексті судової реформи» (25 травня 2018 р., м. Северодонецьк).

Публікації. Основні наукові результати дисертації висвітлено в десяти статтях, шість з яких опубліковано в наукових виданнях, включених до переліку фахових, дві – у іноземних збірках. Три статті опубліковано у виданнях, включених до міжнародної наукометричної бази «Index Copernicus International». Окрім цього, окремі положення дисертації викладені в чотирьох тезах виступів, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, а також у підручнику з кримінального права.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які поєднують дев'ять підрозділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг

дисертації складає 250 сторінок, із яких, тексту основної частини – 187 сторінок; додатки на 28 сторінках; список використаних джерел (206 найменувань) – 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обгрунтовано вибір теми дослідження; відображено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також його методологічну базу; сформульовано основні положення, що виносяться на захист; указано практичне значення одержаних результатів і наведено дані про їхню апробацію та публікації за темою дисертації; окреслено структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальні засади встановлення кримінальної відповідальності за підкуп виборця або учасника референдуму» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Підстави криміналізації підкупу виборця або учасника референдуму та врахування принципів криміналізації при встановленні кримінальної відповідальності за цей злочин» встановлена суспільна необхідність використовувати охоронні та превентивні можливості кримінального права задля належного захисту вільного волевиявлення виборців та учасників референдуму. Виходячи з цього, підставою криміналізації досліджуваного в роботі діяння визнається необхідність забезпечення кримінально-правового захисту вільного волевиявлення громадян у реалізації таких форм безпосередньої демократії, як вибори та референдум. Приводом до криміналізації підкупу виборців, учасників референдуму є потреба створення правових механізмів утвердження й забезпечення прав і свобод людини як головного обов'язку держави.

Установлено, що криміналізація підкупу виборця, учасника референдуму відбулася з дотриманням групи соціальних і соціально-психологічних принципів криміналізації: принципу суспільної небезпечності; відносної поширеності діяння; домірності позитивних і негативних наслідків криміналізації; кримінально-політичної адекватності криміналізації, а також загально-правових принципів, що є першим структурним блоком системно-правових принципів. Водночас простежується порушення окремих кримінально-правових принципів криміналізації (другий структурний блок системно-правових принципів): безпробільності і ненадмірності кримінально-правової заборони; визначеності та єдності термінології; домірності санкції та економії репресії.

Для усунення порушень принципу безпробільності і ненадмірності кримінально-правової заборони запропоновано в диспозиціях ч. 1 та ч. 2 ст. 160 КК України врахувати, що під час референдуму здійснюється голосування не за кандидатів чи політичні партії, а за певне питання чи проти нього. Для відновлення принципу визначеності і єдності термінології визнано за доцільне у диспозиції ч. 2 ст. 160 КК України виокремити термінологічне словосполучення «бюлетеня для голосування на

референдумі», що дозволить врахувати особливості не лише виборчого процесу, а й референдного процесу. Відповідність принципу домірності санкції та економічній репресії підкупу виборця, учасника референдуму полягає у внесенні обґрунтованих змін у частині визначення караності цього злочину, а саме: розширення переліку основних покарань (у ч.ч. 1 і 2 ст. 160 КК України) та перегляд строків покарання, пов'язаного з ізоляцією від суспільства, з метою зміни вектору кримінально-правової політики та виключення надмірної кримінально-правової репресії.

У підрозділі 1.2 «*Особливості регламентації кримінальної відповідальності за підкуп виборця або учасника референдуму за законодавством зарубіжних країн*» встановлено, що західноєвропейські держави переважно виокремлюють підкуп виборця як окремий склад злочину, на відміну від пострадянських держав (за винятком Грузії, Киргизстану, Молдови та України), які визнають підкуп як альтернативний спосіб перешкоджання здійсненню виборчих прав або права брати участь у референдумі. Відповідно, це свідчить, що поточна редакція норми, передбаченої у ст. 160 КК України, узгоджується із сучасними тенденціями розвитку кримінального законодавства в європейських країнах щодо протидії підкупу виборця, учасника референдуму.

Порівняльно-правовий аналіз кодифікованих актів зарубіжних країн з питання про підкуп виборця, учасника референдуму надав також можливість констатувати, що більшість з кола досліджених країн визначає підкуп виборця, учасника референдуму саме як посягання на конституційні (виборчі, політичні) права громадян. Такий підхід є прийнятним для України з огляду на побудову структури Особливої частини її КК, де злочини групуються залежно від ієрархії цінностей та права на них. Посягання на формування органів державної влади у процесі неправомірного впливу на волевиявлення виборців є більш іманентним.

Із метою вдосконалення національного кримінального законодавства визнано доцільним запозичити досвід тих зарубіжних країн, де основним заходом кримінально-правового реагування на підкуп виборців (учасників референдуму) є штраф, що тягне для особи, яка вчинила відповідне діяння, істотні матеріальні обтяження на тлі значно меншого розміру неправомірної вигоди.

Пропонується вважати корисним досвід зарубіжних країн, згідно з яким підкуп виборця, учасника референдуму може мати наслідок у виді звільнення від кримінальної відповідальності, встановленого на спеціальних підставах. Через це пропонується передбачити у ст. 160 КК України відповідну заохочувальну норму, що стимулюватиме позитивну посткримінальну поведінку та дозволитиме звільнити виборців чи учасників референдуму від відповідальності.

Розділ 2 «Юридичні склади підкупу виборця або учасника референдуму (стаття 160 КК України)» складається із п'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єкт підкупу виборця або учасника референдуму» окреслено проблеми об'єкта складів злочину, що передбачений ст. 160 КК України.

Доведено, що родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 160 КК України, є окремі конституційні права і свободи людини і громадянина, які піддано кримінально-правовій охороні за допомогою статей Розділу V Особливої частини КК України. Видовий об'єкт указаних злочинів (як проміжної ланки між об'єктом родовим і безпосереднім) визначається як правові цінності (тобто соціальні цінності, що набули регламентації в нормах права), які полягають саме у виборчих правах як частині конституційних прав українських громадян. Цей видовий об'єкт злочину характерний також для діянь, передбачених у ст.ст. 157, 158, 158¹, 158², 159, 159¹ КК України.

Наголошено, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 160 КК України, є встановлений законом порядок реалізації громадянами права голосу у спосіб вільного волевиявлення. У результаті вчинення діянь, передбачених цією статтею кримінального закону, відбувається безпосередній вплив на механізм прийняття відповідного рішення особою під час голосування на виборах або референдумі. Через підкуп здійснюється певний вплив на інтелектуальну сферу людини. Факультативними додатковими об'єктами досліджуваного в роботі злочину, у разі його вчинення спеціальними суб'єктами, визначеними в ч. 4 ст. 160 КК України, є законна діяльність службових осіб і авторитет державних, громадських організацій та інших структур.

У підрозділі 2.2 «Об'єктивна сторона підкупу виборця або учасника референдуму» розглянуто об'єктивну сторону складів злочину, що передбачений ст. 160 КК України.

З'ясовано, що склади злочину, передбачені частиною першою (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання виборцем, учасником референдуму для себе чи третьої особи неправомірної вигоди...) і частиною другою (пропозиція, обіцянка або надання виборцю чи учаснику референдуму неправомірної вигоди...) ст. 160 КК України, є дзеркальними. Підхід законодавця щодо розміщення дзеркальних складів не в різних статтях Особливої частини, а в різних частинах однієї статті визнано таким, що забезпечує більшу конструктивну якість законодавчого масиву, забезпечуючи помірність у кількості нових статей у КК.

Запропоновано виключення з тексту ч.ч. 1 і 2 ст. 160 КК України слів «обіцянки» та «обіцянка» відповідно, як таких, що не виконують самостійної функції та фактично дублюють за своїм смисловим наповненням поняття «пропозиція».

Установлено, що діяння, які утворюють об'єктивну сторону злочину, передбаченого ч.ч. 1 і 2 ст. 160 КК України, можуть вчинятися у формі дій, а відповідні склади злочину є формальними. Для пропозиції неправомірної вигоди характерні ознаки системи односторонньої заяви. Для прийняття

пропозиції неправомірної вигоди – ознаки системи двосторонньої угоди. Для одержання неправомірної вигоди, так само, як і для її надання, притаманні ознаки системи реалізації двосторонньої угоди у формі фактичного отримання запропонованої неправомірної вигоди.

Доводиться, що діяння, передбачені законодавцем у ч. 3 ст. 160 КК України, повністю охоплюються приписами частини другої цієї статті – діяннями у формі надання виборцям неправомірної вигоди, через що запропоновано виключення цього положення з тексту ст. 160 КК України.

Пропонується внести зміни до ч. 2 ст. 160 КК України для повного узгодження її приписів і положень з частиною першою цієї статті щодо визначення видів діянь, які утворюють об'єктивну сторону зазначених злочинів.

Для виправлення різновекторного розуміння в законодавстві (як у інших положеннях КК України, так і в Законі України «Про запобігання корупції») та уніфікації правової термінології запропоновано нову редакцію примітки ст. 160 КК України, у якій визначається поняття «неправомірна вигода».

Доводиться, що, враховуючи правову природу корупції та її легальну дефініцію, діяння, які встановлені у ст. 160 КК України, не є корупційними. При цьому заперечується можливість віднесення підкупу виборця або учасника референдуму до корупційних злочинів *de lege ferenda*.

Підрозділ 2.3 «Суб'єкт підкупу виборців або учасників референдуму» містить аналіз суб'єкта складів злочину, що передбачений ст. 160 КК України.

З'ясовано, що загальними ознаками суб'єктів злочину, передбаченого ст. 160 КК України, є: осудність, шістнадцятирічний вік (повною мірою характерні для складів, відображених у ч.ч. 2 і 3 ст. 160). Спеціальними ознаками визначено такі: виборець або учасник референдуму: фізична особа, дієздатність, громадянство України, вісімнадцятирічний вік на день волевиявлення (основний склад злочину, що містить ч. 1 ст. 160 КК України).

Констатовано, що розроблення та впровадження до нормативно-правового масиву концепції суб'єкта злочину як і фізичної, і юридичної особи є своєчасним та логічним, особливо, зважаючи на обраний Україною евро-атлантичний напрямок розвитку. Такі кроки об'єктивно потребують певного часу, до цього правильним і виправданим є підхід, продемонстрований законодавцем у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб».

У підрозділі 2.4 «Суб'єктивна сторона підкупу виборця або учасника референдуму» досліджено актуальні питання суб'єктивної сторони злочину, що передбачений ст. 160 КК України.

Установлено, що для злочину, передбаченого ст. 160 КК України, є характерною форма вини у виді прямого умислу. Зміст умислу для суспільно небезпечних діянь, визначених у ч. 1 ст. 160 КК України, полягає в усвідомленні суспільно небезпечного характеру: прийняття пропозиції неправомірної вигоди; прийняття обіцянки неправомірної вигоди;

одержання неправомірної вигоди. Для діянь, передбачених ч.ч. 2 і 3 ст. 160 КК України, вина особи ілюструє її бажання посягнути на демократичні принципи виборчого процесу, завдати шкоди встановленому законом порядку реалізації громадянами права голосу шляхом вільного волевиявлення.

Підрозділ 2.5 «Кваліфікуючі ознаки підкупу виборця або учасника референдуму» присвячений розгляду кваліфікованого складу злочину, передбаченого ст. 160 КК України.

Аналізуються такі кваліфікуючі ознаки, як: повторність; вчинення відповідного злочину (ч.ч. 2, 3 ст. 160 КК України) за попередньою змовою групою осіб; його вчинення спеціальним суб'єктом, вичерпний перелік яких містить ч. 4 ст. 160 КК України.

Запропоновано класифікацію спеціальних суб'єктів злочину, передбаченого ч. 4 ст. 160 КК України: 1) особи, які беруть участь у підготовці або проведенні виборів або референдуму, та є службовими особами (наприклад, член виборчої комісії); 2) особи, які беруть участь у підготовці або проведенні виборів або референдуму (нагляді за їхнім проведенням), та не є службовими особами (наприклад, довірена особа кандидата на виборах); 3) безпосередні учасники виборчого процесу (кандидати на виборах). Доводиться необхідність врахування судом статусу згрупованих вище учасників під час призначення їм покарання та іншої індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Розділ 3 «Кримінально-правові наслідки підкупу виборця або учасника референдуму» складається із двох підрозділів.

Підрозділ 3.1 «Покарання за підкуп виборця або учасника референдуму» присвячений покаранню, установленому за злочин, що передбачений ст. 160 КК України.

Подальше посилення покарання за підкуп виборця, учасника референдуму з мотивів надання таким чином можливості правоохоронним органам здійснювати негласні слідчі розшукові дії (НСРД) визнано неприпустимим. Для досягнення вказаних цілей у протидії злочинам проти виборчих і референдних прав громадян доцільно розробити та включити до КПК України спеціальні положення, які б передбачали винятки щодо окремих категорій злочинів, уможлиблюючи здійснення НСРД у кримінальних провадженнях за ними.

Покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в санкціях ст. 160 КК України слід визначити як додаткове факультативне з огляду на те, що із передбачених законодавцем у цій нормі тринадцяти видів спеціальних суб'єктів лише двох можна позбавити посади або права займатися певною діяльністю.

Запропоновано встановити штраф як альтернативне основне покарання за пропозицію або надання виборцю чи учаснику референдуму неправомірної вигоди (ч. 2 ст. 160 КК України).

З урахуванням того, що посягання на реалізацію виборчих чи референдних прав внаслідок підкупу проявляється у невідповідності

результатів виборів справжньому волевиявленню громадян або прийняття рішення загальнодержавного чи місцевого значення, яке не представляє спільні інтереси населення територіальних громад, запропоновано передбачити громадські роботи як вид покарання за підкуп виборця, учасника референдуму.

У підрозділі 3.2 «Інші кримінально-правові наслідки вчинення підкупу виборця або учасника референдуму» проаналізовано інші (крім покарання) кримінально-правові наслідки вчинення злочину, передбаченого ст. 160 КК України.

Звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його відбування визнано та розглянуто як інші (крім покарання) основні заходи кримінально-правового впливу, що застосовуються до осіб, які вчинили підкуп виборця, учасника референдуму. Визначено особливості застосування до такої категорії осіб деяких акцесорних заходів кримінально-правового впливу (судимість, спеціальна конфіскація).

Констатується, що особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 160 КК України за такими підставами: у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України), у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України), у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України), у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України). При вчиненні підкупу виборця, учасника референдуму виключається звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим через відсутність передумов та підстав звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених у ст. 46 КК України.

Установлено, що за вчинення підкупу виборця, учасника референдуму, що передбачений ч. 2 та ч. 3 ст. 160 КК України, особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності, що пов'язане з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України), у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України), із закінченням строків давності (ст. 49 КК України). Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям унеможливленоється через те, що, це злочини середньої тяжкості, які вчиняються з прямим умислом. Застосування ст. 46 КК України виключається через неперсоніфікований склад сумлінної частини виборців, які можуть бути потерпілими від цих діянь.

ВИСНОВКИ

У рамках дисертації узагальнено нові науково обґрунтовані результати дослідження відповідно до окреслених наукових завдань, вирішення яких має істотне значення для кримінального права.

1. На підставі аналізу розроблених у доктрині кримінального права підходів до визначення підстав і принципів криміналізації суспільно небезпечних діянь з'ясовано підстави та ступінь дотримання принципів криміналізації при встановленні кримінальної відповідальності за підкуп виборця або учасника референдуму. Доводиться, що криміналізація

відповідного діяння є закономірним і соціально обумовленим рішенням законодавця. Зроблено висновок, що запровадження кримінальної відповідальності за підкуп виборця, учасника референдуму здебільшого відповідає принципам криміналізації суспільно небезпечних діянь. Визначено способи усунення порушень щодо принципу безпробільності і ненадмірності кримінально-правової заборони, відновлення принципів визначеності і єдності термінології та домірності санкції й економії репресії.

2. Проаналізовано особливості кримінально-правового забезпечення протидії підкупу виборця, учасника референдуму за законодавством зарубіжних країн, у результаті якого, а також, завдяки використанню компаративістського методу дослідження, встановлено, що національне кримінальне законодавство щодо підкупу виборця, учасника референдуму відповідає сучасним зарубіжним тенденціям, які існують у сфері кримінально-правового захисту виборчих та референдних прав. Запропоновано використати позитивний досвід деяких зарубіжних країн з метою вдосконалення правового регулювання кримінальної відповідальності за підкуп виборця, учасника референдуму.

3. У результаті дослідження об'єктивних ознак складів злочину, передбаченого ст. 160 КК України, встановлено, що його основним безпосереднім об'єктом є встановлений законом порядок реалізації громадянами права голосу у спосіб вільного волевиявлення. Через вчинення діянь, передбачених цією статтею кримінального закону, відбувається безпосередній вплив на механізм прийняття відповідного рішення особою під час голосування на виборах або референдумі. У результаті підкупу здійснюється певний вплив на інтелектуальну сферу людини. Як наслідок цього впливу – виключається сама можливість вільного формування волі особи і, у підсумку, унеможливується вільне виявлення цієї волі безпосередньо під час голосування.

У дисертації визначається система обов'язкових ознак об'єктивної сторони підкупу виборця або учасника референдуму. Встановлено, що для складу злочину, визначеного в ч. 1 ст. 160 КК України, характерні такі види альтернативних діянь: 1) прийняття пропозиції неправомірної вигоди; 2) прийняття обіцянки неправомірної вигоди; 3) одержання неправомірної вигоди. Склад злочину, передбачений ч. 2 ст. 160 КК України, характеризується такими видами альтернативних діянь, як 1) пропозиція неправомірної вигоди; 2) обіцянка неправомірної вигоди; 3) надання неправомірної вигоди. Для ч. 3 ст. 160 КК України є характерними такі види альтернативних діянь: 1) надання підприємствам, установам, організаціям неправомірної вигоди; 2) надання безоплатно товарів (крім товарів, що містять візуальні зображення найменування, символіки, прапора політичної партії, вартість яких не перевищує розміру, встановленого законодавством), робіт, послуг. Засобом вчинення підкупу виборця, учасника референдуму в межах обраної концепції визначення об'єкту злочину є неправомірна вигода.

4. За результатами вивчення суб'єктивних ознак аналізованого злочину встановлено, що загальними ознаками суб'єктів злочинів, передбачених ст. 160 КК України, є: осудність, шістнадцятирічний вік (повною мірою характерні для складів, відображених у ч.ч. 2 і 3 ст. 160 КК України). Спеціальними ознаками визначено такі: виборець або учасник референдуму: фізична особа, дієздатність, громадянство України, вісімнадцятирічний вік на день волевиявлення (основний склад злочину, що містить ч. 1 ст. 160 КК України). Визначено групи спеціальних суб'єктів злочину, передбаченого ч. 4 ст. 160 КК України. Суб'єктивна сторона підкупу виборця або учасника референдуму характеризується виною у формі прямого умислу.

5. Кваліфікуючі ознаки злочину, розміщені в ч. 4 ст. 160 КК України, є: складними – за будовою; формально-визначеними – за ступенем визначеності змісту; ознаками з кількісним змістом (повторність) і якісним змістом (форма співучасті та види спеціальних суб'єктів); позитивними – з огляду на позначення наявності обставин; суб'єктивними – з огляду на характеристику осіб, які вчинюють цей злочин.

6. У роботі визначаються способи вдосконалення санкцій кримінально-правової норми про підкуп виборця, учасника референдуму, практики призначення покарання за відповідні злочини, а також розроблено теоретичну модель спеціальної підстави звільнення від кримінальної відповідальності виборця, учасника референдуму в разі їхньої позитивної посткримінальної поведінки.

7. З урахуванням зазначеного вище, запропоновано викласти ст. 160 КК України в такій редакції:

Стаття 160. Підкуп виборця, учасника референдуму.

1. *Прийняття пропозиції або одержання виборцем, учасником референдуму для себе чи третьої особи неправомірної вигоди за вчинення чи невчинення дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією ним свого виборчого права або права голосу на референдумі (відмова від участі в голосуванні, голосування на виборчій дільниці (дільниці референдуму) більше одного разу, голосування за окремого кандидата на виборах, кандидатів від політичної партії, місцевої організації політичної партії, голосування за певне питання чи проти певного питання на референдумі, або відмова від такого голосування, передача виборчого бюлетеня (бюлетеня для голосування на референдумі) іншій особі), незалежно від фактичного волевиявлення особи та результатів голосування –*

караються штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста до двохсот годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк.

2. *Пропозиція або надання виборцю чи учаснику референдуму неправомірної вигоди за вчинення або невчинення дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією ним свого виборчого права чи права голосу на референдумі (відмова від участі в голосуванні, голосування на виборчій дільниці (дільниці референдуму) більше одного разу, голосування за*

окремого кандидата на виборах, кандидатів від політичної партії, місцевої організації політичної партії, голосування за певне питання чи проти певного питання на референдумі, або відмова від такого голосування, передача виборчого бюлетеня (бюлетеня для голосування на референдумі) іншій особі), –

караються штрафом від чотирьох до шістсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років або без такого.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб або членом виборчої комісії чи комісії з референдуму, членом ініціативної групи референдуму, кандидатом або його довіреною особою на виборах, представником політичної партії чи місцевої організації політичної партії у виборчій комісії чи комісії з референдуму, уповноваженою особою політичної партії чи місцевої організації політичної партії, офіційним спостерігачем на виборах або референдумі, –

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років або без такого.

4. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно заявила про підкуп до притягнення її до кримінальної відповідальності та активно сприяла його розкриттю.

Примітка. У цій статті під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кострицький В. В. Законодавче забезпечення кримінально-правової охорони прав учасників референдуму в Україні: історичний аспект. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Вип. 4. С. 45 – 54.

2. Кострицький В. В. Кримінальна відповідальність за злочини, передбачені ст. 157 КК України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 3 (75). С. 78 – 87.

3. Кострицький В. В. Кримінальна відповідальність за порушення таємниці голосування. *Актуальні проблеми права: теорія і практика: Збірник наукових праць*. 2016. Вип. 31. С. 115 – 130 (наукометрична база даних «Index Copernicus International» Польща).

4. Кострицький В. В. Підстави та умови криміналізації підкупу виборця або учасника референдуму. *Юридичний бюлетень*: Одеса, ОДУВС, 2017. Вип. 4 (4). С. 85 – 102.

5. Кострицький В. В. Дзеркальні склади злочинів у диспозиції статті 160 КК України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 2 (82). С. 118 – 128.

6. Кострицький В. В. Покарання за підкуп виборців, учасників референдуму: проблеми побудови кримінально-правових санкцій за ст. 160 Кримінального кодексу України та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 2, том 2. С. 98 – 103 (наукометрична база даних «Index Copernicus International» Польща).

7. Кострицький В. В. Особенности регламентации уголовной ответственности за подкуп избирателей, участников референдума по законодательству зарубежных стран. *Legea și viața* (Республіка Молдова). 2018. Вип. 7. С. 55 – 60 (наукометрична база даних «Index Copernicus International» Польща).

8. Кострицький В. В. Объект преступления «подкуп избирателя или участника референдума» по УК Украины. *European Reforms Bulletin: scientific peer-reviewed journal* (Велике Герцогство Люксембург). 2017. Вип. 3. С. 14 – 22.

9. Кострицький В. В. Кримінальна відповідальність за підкуп виборця, учасника референдуму: аналіз законодавчих новел. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2014. Вип. 6 (21). С. 95 – 103.

10. Гаврилюк В. К., Кострицький В. В. Кримінальна відповідальність за порушення таємниці голосування. *Вісник Верховного Суду України*. 2016. Вип. 7 (191). С. 41 – 48. – Персональний внесок автора становить 80 %: аналіз практики ЄСПЛ, висвітлення та аналіз останніх публікацій і наукових робіт, присвячених порушеному питанню.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ: «Елтон-2», 2012. Том I. 779 с. (Кострицький В. В. – глава 7 «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». – с. 222 – 345 (у співавторстві з М. К. Гнетневим, О. М. Готіним, М. В. Мазуром)). – Персональний внесок автора становить 25 %: аналіз приписів кримінального законодавства, якими встановлюється відповідальність за підкуп учасників виборчого або референдного процесу.

12. Кострицький В. В. Законодавча регламентація кримінальної відповідальності за порушення законодавства про референдум: постановка проблеми. *Забезпечення законності в діяльності органів досудового*

слідства та дізнання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Луганськ : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. С. 321 – 325.

13. Кострицький В. В. Проблема якості закону про кримінальну відповідальність (на прикладі статті 160 КК України). *Правова реформа та забезпечення демократизаційних процесів і національної безпеки в Україні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, Інститут національного та міжнародного права, 2014. С. 57 – 60.

14. Кострицький В. В. Законодавчі новели кримінальної відповідальності за підкуп виборця, учасника референдуму. *Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення діяльності судової і правоохоронної систем*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Северодонецьк : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. С. 30 – 35.

15. Кострицький В. В. Принцип домірності позитивних і негативних наслідків криміналізації відповідальності за підкуп виборця та учасника референдуму. *Доступ до правосуддя у контексті судової реформи*: матеріали Загальнонаціонального юридичного форуму. Северодонецьк : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. С. 217 – 221.

АНОТАЦІЯ

Кострицький В.В. Кримінально-правова характеристика підкупу виборця або учасника референдуму. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2018.

У дисертації міститься комплексне дослідження питань, пов'язаних із кримінально-правовою характеристикою злочину, передбаченого ст. 160 КК України «Підкуп виборця, учасника референдуму». Характеризуються особливості регламентації кримінальної відповідальності за підкуп виборця або учасника референдуму за законодавством зарубіжних країн; підстави та умови криміналізації цих діянь у вітчизняному кримінальному законодавстві. Аналізуються об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину підкуп виборця, учасника референдуму, його кваліфікуючі ознаки. Сформульовано пропозиції щодо подолання безпідставного нівелювання законодавцем різниці між термінами «пропозиція» та «обіцянка». За результатами розв'язання питання про юридичний зміст неправомірної вигоди, запропоновано нову редакцію примітки до ст. 160 КК України для усунення виявлених колізійних положень. Під час аналізу кримінально-правових наслідків підкупу виборця або учасника референдуму, досліджено караність таких діянь і альтернативні кримінально-правові наслідки їхнього вчинення. Сформульовано пропозиції щодо встановлення кримінально-правового компромісу у виді запровадження спеціальної підстави для звільнення від

кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, передбачений ч. 1 ст. 160 КК України, якщо вона добровільно заявила про підкуп до притягнення її до кримінальної відповідальності та активно сприяла його розкриттю.

З метою вдосконалення законодавчих положень про кримінальну відповідальність за вчинення підкупу виборця або учасника референдуму, запропоновано нову редакцію ст. 160 КК України.

Ключові слова: вибори, референдум, виборчі права, референдні права, право голосу, підкуп, підкуп виборця, підкуп учасника референдуму, неправомірна вигода.

АННОТАЦІЯ

Кострицкий В.В. Уголовно-правовая характеристика подкупа избирателя или участника референдума. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Одесский государственный университет внутренних дел, Одесса, 2018.

В диссертации содержится комплексное исследование вопросов, связанных с уголовно-правовой характеристикой преступления, предусмотренного ст. 160 УК Украины «Подкуп избирателя, участника референдума». Характеризуются особенности регламентации уголовной ответственности за подкуп избирателя или участника референдума по законодательству зарубежных стран; основания и условия криминализации данных деяний в украинском уголовном законодательстве. Анализируются объективные и субъективные признаки состава преступления подкуп избирателя, участника референдума, его квалифицирующие признаки. Сформулированы предложения по преодолению безосновательного нивелирования законодателем разницы между терминами «предложение» и «обещание». По результатам решения вопроса о юридическом содержании неправомерной выгоды, предложена новая редакция примечания к ст. 160 УК Украины для устранения выявленных коллизионных положений. При анализе уголовно-правовых последствий подкупа избирателя или участника референдума, исследованы наказуемость таких деяний и альтернативные уголовно-правовые последствия их совершения. Сформулированы предложения по установлению уголовно-правового компромисса в виде введения специального основания для освобождения от уголовной ответственности лица, совершившего преступление, предусмотренного ч. 1 ст. 160 УК Украины, если оно добровольно заявило о подкупе до привлечения его к уголовной ответственности и активно способствовала его раскрытию.

В целях совершенствования законодательных положений об уголовной ответственности за совершение подкупа избирателя или участника референдума, предложена новая редакция ст. 160 УК Украины.

Ключевые слова: выборы, референдум, избирательные права, референдные права, право голоса, подкуп, подкуп избирателя, подкуп участника референдума, непропорциональная выгода.

ANNOTATION

Kostryskiy V.V. The criminal and legal characteristic of bribery of a voter or a referendum participant. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Thesis on scientific degree of Candidate of Legal Sciences on specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, 2018.

The dissertation is devoted to the criminal and legal characteristic of bribery of a voter or a referendum participant. The paper analyses general principles for determination of criminal liability for specified socially dangerous acts. It is argued that criminalization of bribery of a voter or a referendum participant has been done in compliance with general legal principles. At the same time, a violation of certain criminal and legal principles of criminalization is recorded: gapless and unexcessive criminal and legal prohibition; specified and unified terminology; proportional sanctions and rational repressions.

According to the analysis results for the regulation specifics of criminal liability for bribery of a voter or a referendum participant under legislation of foreign countries, the main characteristics of foreign analogues of the crime elements have been established, as provided by Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine, in the criminal law of individual European countries, in post-Soviet states, which are not a part of the EU.

The legal elements of bribery of a voter or a referendum participant are researched. As a result, the definition of the specific object of the crime as an intermediate link between the generic and the direct object is justified. This is a slightly smaller group of values than the generic object, which is generally put under criminal and legal protection of not the whole section of the Special Part, but only a certain part of its articles. It is noted that in this case it is a question of legal values (i.e. social values that have become regulated in rules of law), which are precisely in the electoral rights as part of the constitutional rights of Ukrainian citizens. It is stated that the direct object of the crime provided by Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine is fixed by the legal procedure for exercise of the voting right by citizens through the freedom of the will.

On the basis of generalization of various sources of the researched issue it is noted that in Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine, there are issued three basic elements of the crimes. Based on the existing legislative examples, it is justified that the elements of the crimes provided in part one and part two of Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine are mirrored crimes.

The question of exhaustibility or inexhaustibility of the list of acts outlined by the legislator in part 1 and part 2 of Art.160 of the Criminal Code of Ukraine has been analysed in details. According to above-mentioned point, there has been

formulated the author's own legal position on this issue elaborated in the previously published papers.

The issue of unlawful benefit as one of the constructive signs of bribery of a voter, a referendum participant has been considered. In order to eliminate conflict provisions in legislation and unify legal terminology, there has been proposed a new edition of the note to Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine, which defines the concept of "unlawful benefit".

It is determined that the subjects of the crimes, liability for commission of which is provided by Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine, make up two groups: it can be both general and special subjects. The author's vision as for further development of legislation regarding the possibility of recognizing legal entities as a subject of the crime is provided.

There have been analysed the qualifying attributes of the elements of the crimes provided in part 2, 3 of Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine. Taking into account the examples of law enforcement practice, there are considered features of repetition, committing such acts by conspiracy by a group of persons or special subjects defined in the legislative list. There is defined the possibility of separation of three conditional groups of special subjects of the crime.

During analysis of the criminal and legal consequences of bribery of a voter or a referendum participant, there has been researched punishment of such acts and alternative criminal and legal consequences of their commission.

The proposals as for establishment of a criminal and legal compromise in the form of introduction of a special ground for release from criminal liability of a person, who committed a crime, provided by part 1 of Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine have been formulated, if he/she voluntarily declared about bribery before his/her prosecution and actively promoted the crime exposure.

In order to improve the legislative provisions on criminal liability for bribery of a voter or a referendum participant, a new wording of Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine has been proposed, which is set in the conclusions to the dissertation.

Key words: elections, referendum, electoral rights, referendum rights, voting rights, bribery, bribing a voter, bribing a referendum participant, unlawful benefit.